

Públic

COM I QUAN SORTIR DE L'ENORME CRISI ECONÒMICA CREADA PER LA PANDÈMIA

Vicenç Navarro

Catedràtic Emèrit de Ciències Polítiques i Polítiques Públiques,
Universitat Pompeu Fabra, Professor de Health and Public Policy, The
Johns Hopkins University i Director del JHU-UPF Public Policy Center

25 de maig del 2020

El fet que molts països hagin aconseguit reduir el creixement de la taxa de mortalitat causada pel coronavirus i apaivagar així l'impacte de la COVID-19 **ha generat un optimisme que explica que molts d'ells estiguin ja iniciant el procés per intentar recuperar alguna forma de normalitat i reactivar l'activitat econòmica, i sortir així de la major crisi econòmica que han patit aquests països en els últims cent anys.**

Aquest fet ha originat un debat sobre quan i com s'ha de dur a terme aquesta recuperació. **Aquest article intentarà resumir diverses alternatives, avui presents a ambdós costats de l'Atlàntic Nord.** Però per avaluar-les cal ser conscients que, en

general, i des del punt de vista científic, **hi ha un ampli consens entre els experts de salut pública sobre els criteris bàsics que haurien de regir aquesta recuperació.** Uns dels més coneguts a nivell internacional són els criteris de la Johns Hopkins University, de la qual el *Center for Health Security* ha assenyalat que per **iniciar aquest procés cal complir quatre condicions.** La primera és que **el país ha d’haver experimentat un descens de la mortalitat causada pel coronavirus durant, almenys, 14 dies.** Una altra condició és que el país **tingui prou capacitat per realitzar proves de diagnòstic que li permetin cobrir, almenys, totes les persones amb símptomes de tenir la COVID-19 (i també realitzar-les als contactes que hagin tingut aquestes persones)** així com a les persones que **treballen en tots els serveis definits com a “essencials”.** Una **tercera condició és que el país tingui un sistema sanitari amb prou capacitat per poder atendre tots els pacients, el personal sanitari del qual disposi de tot l’equipament de protecció que els permeti atendre’ls amb el mínim risc de contagi.** I, en darrer lloc, la quarta condició és que els **serveis de salut pública del país tinguin prou capacitat per dur a terme campanyes de detecció de nous casos d’infecció, així com controlar i diagnosticar els seus contactes per al seu confinament i aïllament** (veure *“Public Health Principles for a Phased Reopening During COVID-19: Guidance for Governors”*, The Johns Hopkins University Center for Health Security, 17.04.20).

L'aplicació d'aquests quatre principis, juntament amb les mesures de confinament selectiu, així com **l'ús generalitzat de mascaretes i guants, permeten el control i resolució de la pandèmia. L'experiència així ho ha mostrat. Casos como el de Corea del Sud mostren clarament que la pandèmia pot abordar-se amb èxit.** Requereix un compromís ferm per part del país i les seves autoritats, dins d'una cultura cívica de solidaritat i compromís amb el bé comú.

Aquestes condicions no s'estan respectant a la gran majoria de països que s'estan desconfinant

Ara bé, l'èxit que les campanyes de confinament han tingut en molts països per reduir el nombre de contagis, de malalts i de morts per coronavirus **ha generat un optimisme que, sense que es donin les condicions prèviament detallades, ha encoratjat que s'iniciï a molts d'ells un procés de desconfinament i de gradual recuperació econòmica. És comprensible que aquest procés estigui tenint lloc,** ja que les mesures de contenció de la pandèmia i, molt en particular, el confinament de la majoria de la població (que **en un moment donat va ser de tres quartes parts de tota la població que viu a les economies avançades**), han representat i continuen representant un enorme sacrifici que la població, **amb raó, desitja que acabi.** És més, a favor del desconfinament hi ha el fet que el confinament també té costos per a la salut de la

població, entre ells, **causar un augment de mortalitat per malalties diferents a la COVID-19**, ja que aquestes malalties no poden ser ateses per la saturació dels centres sanitaris desbordats de malalts de coronavirus. I no s'ha d'oblidar tampoc que la **pròpia crisi econòmica està deteriorant la salut i qualitat de vida de grans sectors de la majoria de la població**.

Però, per molt comprensibles que siguin els arguments favorables a un desconfinament pròxim, no vol dir que sigui aconsellable, ja que aquesta recuperació (en funció de com es faci) podria fins i tot empitjorar la situació i agreujar encara més la crisi econòmica. I la principal causa que això sigui així és que l'activitat productiva es continua basant en l'activitat humana, l'execució de la qual depèn de la salut i la vida dels seus agents, **la qual cosa fa que la viabilitat del sistema econòmic depengui que es respectin els principis científics i les condicions indicades al principi de l'article. A no ser que els treballadors estiguin vius i sans, el sistema econòmic es paralitza.** Un desconfinament abans d'hora pot conduir fins i tot a una major paràlisi com a conseqüència del creixement de la malaltia entre els treballadors, **tal com està succeint, per exemple, en alguns Estats dels EUA, a on la pandèmia està tenint uns efectes devastadors.**

Aquesta és la realitat de què han de ser conscients les autoritats que han de prendre les mesures sobre el desconfinament. Naturalment que el desig comú és acabar amb aquesta situació anòmala. **Per això la diferència entre les diferents alternatives no és tant sobre desconfinament sí o no, sinó sobre quin tipus de desconfinament, és a dir, en quines condicions s'ha de fer,** a fi que es puguin minimitzar els danys que aquest desconfinament podria causar a la població, inclosa la laboral, fet que afectaria i endarreriria la recuperació econòmica.

Les diferents estratègies de recuperació econòmica que existeixen avui a ambdós costats de l'Atlàntic Nord

Una estratègia de recuperació econòmica és la promoguda pel govern federal nord-americà presidit per Donald Trump, i consisteix en el massiu desconfinament de la majoria de la població, a fi de recuperar l'economia com més aviat millor (i a ser possible, abans de les eleccions presidencials del proper mes de novembre, en les quals el president Trump es presenta per aconseguir la seva reelecció). Aquesta alternativa és conscient que això implicarà un risc molt elevat de contagi i morts per coronavirus. **En aquesta estratègia, la tornada a la normalitat passa a ser l'objectiu urgent i immediat per a la recuperació. I l'elevat nombre de morts és justificat per la necessitat de salvar l'economia del**

país, salvació que de vegades es presenta en termes bel·licistes i patriòtics. Tal com ha assenyalat el president Trump, **“cal salvar la pàtria en una guerra en què els morts són el preu per guanyar i aconseguir la victòria”**. Salvar la pàtria equival a tornar a la normalitat del període prepandèmia. Aquesta posició trumpiana està força estesa en amplis sectors conservadors i liberals del món occidental, inclosa Espanya.

Aquesta estratègia ha estat molt criticada per la gran majoria de la comunitat científica, inclòs el comitè d'experts que assessora la Casa Blanca en el tema de la pandèmia. Les tensions entre el Sr. Anthony Fauci, director de l'Institut Nacional d'Al·lèrgies i Malalties Infeccioses (i d'altres membres del comitè científic), d'una banda, i el propi president, de l'altra, són ben conegudes. L'elevada popularitat d'aquest expert (la figura més reconeguda avui als EUA) l'ha protegit dels intents de l'administració per apartar-lo del càrrec o del comitè d'experts. **La raó d'aquest rebuig per part de la comunitat científica és que la pandèmia no es resoldria i podria agreujar-se encara més, cosa que la podria cronificar i provocar la mort d'un elevat nombre de ciutadans que es considera inacceptable, ja que la pandèmia es podria perllongar durant un període molt llarg, de fins a cinc o més anys.**

L'esperada vacuna contra el virus no serà una realitat properament

L'argument emprat per aquells que es mostren favorables a la tornada ràpida a la "normalitat" per negar la possibilitat que augmenti la mortalitat d'una manera molt marcada és que **s'espera que en el curt termini d'alguns mesos hi hagi ja disponible una vacuna per prevenir i curar la malaltia de la COVID-19**. Però existeix un gran escepticisme en amplis sectors de la comunitat científica que aquesta vacuna es pugui desenvolupar, produir i distribuir en els propers mesos. **No cal dir que la indústria farmacèutica és la principal promotora d'aquesta tesi, indústria que és molt propera al president Trump, les propostes favorables del qual cap a ella són ben conegudes en aquell país**. Amb l'acceptació de la tesi del descobriment i ampli ús de la vacuna en un "futur pròxim", l'administració Trump està intentant recuperar l'economia immediatament, conscient de l'elevat cost en mortalitat que significarà l'abandonament dels principis científics anunciats anteriorment, amb la suspensió massiva del confinament i del distanciament social, entre d'altres mesures sanitàries. **En aquesta visió trumpiana, la "recuperació de la normalitat" significa donar prioritat a les grans inversions de diner públic per afavorir la recuperació dels elevats nivells de beneficis de les grans empreses i grups econòmics propers a l'administració Trump (sense condicionar aquesta ajuda pública massiva al manteniment de l'ocupació).**

L'alternativa progressista a aquesta estratègia extremista

Enfront d'aquesta alternativa trumpiana, **hi ha una alternativa progressista que les enquestes mostren a ambdós costats de l'Atlàntic Nord que és la més popular, i que consisteix a desconfinar gradualment la població, de manera que la reobertura estigui relacionada amb el compliment i la millora en cadascuna de les condicions esmentades al principi de l'article, de manera que com més es compleixi cada condició, major sigui el grau d'obertura.** Això requereix que, com a primer pas, **s'inverteixi massivament en els sectors "essencials" necessaris per al manteniment i la sostenibilitat de tota la societat i, per tant, de l'economia.** Entre ells mereixen especial atenció els serveis sanitaris i de salut pública, així com els serveis socials i els d'atenció personal (coneguts també com l'economia de les cures), inclosos els serveis del 4t pilar de l'Estat del Benestar (escoles bressol i serveis d'atenció a la dependència, entre d'altres), que són tots ells necessaris per garantir la supervivència, el manteniment, la seguretat i la cura de la ciutadania (treballadors i consumidors), sense la qual l'activitat econòmica no pot existir. Es proposa així un *New Deal* social que inclogui una gran inversió en els serveis i transferències de l'Estat, inversió que, insisteixo, hauria de

reforçar els serveis de supervivència, manteniment i continuïtat de la societat, inclosa la seva economia, i que a més a més seria una de les fonts més importants per crear llocs de treball.

Aquesta inversió garantiria una recuperació que minimitzi la mortalitat i la morbiditat (malaltia), i crearia a més a més una ocupació necessària per facilitar la seguretat i la salut de la població, així com l'estímul per a la recuperació econòmica. Per exemple, el **desenvolupament del 4t pilar del benestar facilitaria la integració de la dona al mercat de treball, tal com ha passat en aquells països a on hi ha aquest pilar** (com és el cas dels països escandinaus, que tenen el major percentatge de dones al mercat de treball), ja que permet compaginar el projecte personal a nivell laboral amb la responsabilitat familiar (facilitada també per una revolució cultural, que corresponsabilitza l'home en aquestes tasques familiars). Aquestes polítiques públiques estan adquirint una gran urgència avui com a conseqüència del confinament de les famílies, amb el tancament de les escoles, incloses les escoles bressol. El número de llocs de treball creats en el desenvolupament d'aquests serveis socials bàsics seria molt gran. Si Espanya **tingués el mateix percentatge de la població adulta treballant en aquests sectors socials de l'Estat del Benestar (avui, un de cada deu) que té Suècia (un de cada cinc)**, Espanya crearia uns 3,5 milions de llocs de treball. D'aquí ve la urgència de la creació de llocs de treball per part de l'Estat. La molt necessària **renda mínima garantida** que asseguri un **ingrés mínim vital** ha de ser

complementada amb la **universalitat del dret d'accés als serveis sanitaris i socials (inclòs el 4t pilar del benestar) que garanteixin la seva vida, salut i benestar social. El dret a l'ingrés mínim vital, doncs, hauria d'anar acompanyat del dret d'accés als serveis vitals universals.**

Hi ha avui un gran consens popular, expressat en l'aplaudiment a les 8 del vespre cap als treballadors dels sectors sanitaris i socials, sobre la urgent necessitat de cobrir l'enorme dèficit de personal i recursos en aquests serveis. Aquesta inversió en el *New Deal* social és una de les **condicions més importants per als programes de recuperació econòmica a fi de resoldre, d'una banda, la pandèmia i, de l'altra, prevenir la seva reaparició, quan es garanteixi el benestar i la qualitat de vida de la ciutadania (objectiu principal de qualsevol política pública), així com la seguretat i el manteniment de l'activitat econòmica.** La pandèmia i l'enorme crisi que ha creat és la millor prova de la importància de prioritzar aquesta inversió social, i esdevenir el centre de la recuperació.

La necessària reorientació del sector industrial per orientar-lo cap al bé comú

La recuperació econòmica ha d'incloure també una gran inversió pública per a la recuperació del sector industrial, que s'hauria de **fer**

servir per reformar-lo per tal de donar major prioritat a la producció orientada al bé comú en lloc d'estar centrat exclusivament (com ha passat fins ara) a respondre a la demanda del consum individual, determinat per la capacitat adquisitiva de les persones, motiu pel qual està orientat cap als sectors amb més capacitat monetària. Cal produir respiradors que salvin vides, per exemple, en lloc de produir tants automòbils, i cal produir mascaretes en lloc de vestits d'alta costura. **I cal emfasitzar les energies renovables en lloc de les contaminants. El *New Deal* verd ha de complementar el *New Deal* social. I per assegurar-se que aquesta nova orientació es compleixi, l'Estat hauria de fer servir la inversió pública i que aquesta passés a ser part de la direcció d'algunes empreses, en funció del suport financer que hagi aportat. No es pot reproduir el que va passar amb el rescat de la banca, que va acabar amb una enorme pèrdua de 60.000 milions d'euros públics, sense haver emprat aquella inversió per a una modernització del sector bancari, a fi que desenvolupés una vocació de servei al bé comú, escassament present en aquest sector econòmic.**

De fet, una gran diferència entre les dues alternatives -la trumpiana i la progressista- és que la primera, defensora de l'*statu quo* (a qualsevol cost), ha percebut l'Estat com un **servidor de l'economia que intervé només quan ha de corregir les errades del mercat.**

En l'alternativa progressista, en canvi, és l'economia la que està al servei de la societat i del bé comú, amb una activa intervenció de l'Estat per garantir que sigui així. En aquest sentit, l'Estat ha d'intervenir activament en el procés de reconversió econòmica. Un exemple, entre molts d'altres, és el desenvolupament de la digitalització i de la intel·ligència artificial, que contínuament és presentada com un risc (segons alguns) o una oportunitat (segons d'altres) per a la desaparició del treball humà. Que sigui una cosa o l'altra depèn del context polític que dirigeixi aquest procés i els objectius desitjats. El mèrit o demèrit de les noves tecnologies depèn, doncs, de qui les controla. Deixar-les en mans del mercat, com proposen els conservadors i liberals (la màxima expressió dels quals és el trumpisme) és **optimitzar el poder i beneficis de les empreses i grups econòmics que les controlen. Però l'experiència també mostra com en països a on **l'Estat ha tingut un major protagonisme** (com els països escandinaus) **aquestes noves tecnologies han servit per redefinir les condicions de la feina i permetre una major satisfacció i creativitat del món treballador, cosa que ha facilitat una considerable reducció del temps de feina** (veure "Robots won't make us redundant", de Lars Klingbeil i Henning Meyer, *Social Europe*, 14.05.2020).**

Com es pagarà aquesta reconversió? La necessària reforma de la política fiscal

Per estrany que pugi semblar, **la resposta a aquesta pregunta no és econòmica sinó política. La pregunta s'ha de reformular per dir: té la societat espanyola recursos per finançar aquesta recuperació?** I la resposta, segons les dades que existeixen, creïbles i clares, és afirmativa. **Espanya té els recursos per pagar el seu *New Deal* social (complementat amb el *New Deal* verd).** L'excessiu poder i influència de les forces conservadores en la vida política i mediàtica d'Espanya **explica l'infrafinançament dels seus sectors essencials, inclosos, per exemple, la sanitat i els serveis de salut pública. Espanya és un dels països de la UE-15 que gasta menys en el seu Estat del Benestar.** En sanitat, per exemple, inverteix només un 6,4% del PIB, quan la mitjana a la Unió Europea és del 7,1% i a la UE-15 del 7,2%. Si aquesta despesa fos la de la UE-15, tindríem gairebé 10.000 milions d'euros més per a la sanitat.

Les enormes desigualtats de renda i de propietat que existeixen en aquest país, unes de les més altes avui al món desenvolupat, mostren que el problema no és la manca de recursos sinó la redistribució d'aquests recursos, la qual cosa passa per cert també a la Unió Europea (UE), que té una manca de solidaritat en resposta a la pandèmia que mostra, un cop més, una carència de sensibilitat social que podria significar la seva desaparició com a conseqüència de la manca de suport

popular. L'Europa democràtica, que va ser el somni i punt de referència que ens va motivar a la resistència antifeixista durant la dictadura, s'està convertint en un malson. Que avui, **enmig de la major crisi econòmica que aquest continent hagi experimentat, encara s'insisteixi a la UE en les mesures neoliberals que van fer tant de mal a les classes populars d'aquest continent és un absurd.** Avui estan clarament desfasades, **ja que hi ha gairebé un consens internacional que la principal condició per sortir de la crisi és precisament una enorme inversió pública,** i ha de ser l'Estat (des dels seus diferents nivells) **el que inverteixi quantitats mai vistes abans per aquesta recuperació.**

És per això que, **a més a més de polítiques fiscals redistributives, el creixement del deute públic és necessari i urgent, ja que si no hi ha possibilitat de recuperació econòmica.** Fins i tot el principal ideòleg neoliberal, conegut per la seva insistència a reduir el dèficit públic durant la **Gran Recessió**, el Sr. Kenneth Rogoff, de la Universitat de Harvard, no només tolera, sinó que és favorable a un gran augment del dèficit (*"tant com calgui per recuperar l'activitat econòmica"*). I una cosa similar diu el **president del Federal Reserve Board, Jerome H. Powell** (institució que equival al Banc Central Europeu i màxim promotor del neoliberalisme als EUA), **que ha demanat al Congrés dels EUA que continuï invertint diners públics fins que**

l'economia es recuperi, sense límit en el seu dèficit. El tema a debat, doncs, no és inversió pública sí o no, sinó on, quan i com es fa aquesta inversió, i per al benefici de qui: o es fa per salvar els interessos particulars de l'establishment financer i econòmic, o per salvar la qualitat de vida i el benestar de la majoria de la població, posant el bé comú per damunt de tota la resta. És aquí a on hi ha el debat. I de la seva resolució en depèn la vida de tothom, inclosa la del lector d'aquest article.